

модифікаціями, що в цілому актуалізує значення устійливого вираження, оновлює експресивність, осовременює образність.

Ключевые слова: паремия, паремиологическая единица, текст, стилистические ресурсы, художественные особенности, трансформация.

Koloiz Zhanna. The stylistic resources actually of paremiological unit. The article deals with the paremiological units as units that are not only representatives of typical situation and convey expressive atmosphere of literary text. They increase the stylistic effect and help to realize author's efforts. Also they harmonize prose text and make it more rhythmical and melodious. Actually paremiaes are examined as units with the programed pragmatic effect. They form the pragmatic center of expressions, most full and absolutely unequivocally reflect essence of situations, present one of inexhaustible sources of strengthening of expressivity, to logic of narration. They acquire the special aesthetic meaningfulness, underline the positive or negative estimation of the situations created by an author. Stylistic resources that there is base on an artistic value are investigated, poetry actually paremiaes. Talked foremost about a metaphor, antithesis, hyperbola. Accented and on that with the purpose of strengthening of artistic expressiveness a writer comes running to transformation of form of corresponding units. Transformation of form is usually accompanied by one or another semantic modifications. It does actual the value of steady expression, renews an expressivity, renews a vividness.

Key words: paremiae, paremiological unit, text, stylistic resources, artistic features, transformation.

УДК 811.161.2'367

Наталія Костусяк

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЛОКАТИВНОЇ СЕМАНТИКИ В ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті проаналізовано найпоширеніші концепції, пов'язані з витлумаченням лінгвістичного статусу мовних одиниць з узагальненим локативним значенням, указано на потрактування локатива як субстанційної синтаксеми, як підкатегорії та як семантичного відмінка. Вирізнено значеннєві варіанти компонентів із просторовою (статичною та динамічною) семантикою, схарактеризовано їхні первинні (місцевий відмінок) та вторинні (грамеми орудного, знахідного, родового й давального) засоби експлікації; з'ясовано особливості функціонування вільних синтаксем із локативним значенням, засвідчених у поезії Лесі Українки. Досліджено роль прийменників у визначенні значеннєвого діапазону локативів. Наголошено на стосунку неспеціалізованих морфо-

логічних репрезентантів до явища внутрішньої синтаксичної транспозиції графем категорії відмінка.

Ключові слова: парадигма, відмінок, графема, локатив.

Постановка наукової проблеми та її значення. Зорієнтованість сучасних лінгвістів не тільки на структурну організацію та формально-граматичні видозміни морфологічних і синтаксичних одиниць, а й на їхні функційно-семантичні характеристики зумовила появу низки новітніх лінгвістичних теорій, спрямованих на системний і багатоаспектний опис зазначених мовних явищ. Варто зауважити, що об'єктивність дослідження різнорівневих компонентів крізь призму змістового наповнення забезпечує дослідження їх передовсім в аспекті комунікативно-прагматичної перспективи, інформативного обсягу й особливостей вияву в певній мовленнєвій ситуації. На цьому тлі виразною постає проблема комплексного студіювання мовних одиниць із локативною семантикою, засвідчених у творах Лесі Українки. Вибір джерельної бази не випадковий, оскільки творчий доробок найславнішої української письменниці досить масштабний і багатогранний. Він репрезентує не тільки індивідуально-авторську сутність її ідіолекту, а й відбиває мовотворчість цілої епохи. Крім того, сучасний розвиток науки про мову дає змогу наголосити на нових аспектах вивчення поетичної спадщини Лесі Українки. Доречним у цьому плані вважаємо спостереження Н. В. Гуйванюк: «У наш час актуальність дослідження поетичних текстів з лінгвістичної точки зору постійно зростає. Учених цікавить текст не тільки як змістова, структурно-семантична чи інтонаційна цілість, але й як особлива комунікативно-мовленнєва площина, в якій відображено авторські інтенції, національну маркованість лексичних і фразеологічних засобів, як також способів сполучення слова зі словом, речення з реченням у тексті, у результаті чого створюються особливі художні конотації та експресивність, неповторна «мовна картина світу» письменника» [5, с. 462–463].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвістиці компонентам із локативною семантикою надають різного статусу. З-поміж найвідоміших варто назвати концепцію, пов'язану з вирізненням локатива як специфічної синтаксеми зі значенням місця, напряму та шляху руху, що має низку «диференційних ознак: субстанційність, периферійність, пасивність, правобічна позиція стосовно предиката в системі мови, валентний зв'язок з динаміч-

ними/статичними дієслівними предикатами» [12, с. 226] та сукупність прийменникових і безприйменникових засобів вираження. Така інтерпретація домінує в працях І. Р. Вихованця [2, с. 130–136; 3, с. 139], А. П. Загнітка [6, с. 286], О. Г. Межова [12, с. 226–354] й інших українських науковців. Теоретичне осмислення системи та структури синтаксичних категорій уможливило витлумачення локативності як підкатегорії, що виступає складником семантико-синтаксичної «надкатегорії субстанціальності, вказує на статичні й динамічні просторові характеристики предметів, їхню контактну чи дистантну локалізацію, <...> охоплює дві категорії – категорію статичної локалізації і категорію динамічної локалізації з їхнім подальшим графемним плануванням» [13, с. 171]. Останнім часом докладне вивчення категорійного апарату відкрило перспективу для іншого потрактування вказаної мовної величини. Розглядаючи локативні компоненти на тлі багаторівневої системи та акцентуючи на їхніх формально-семантичних та комунікативно-прагматичних особливостях, дослідники висунули тезу про локатив як специфічний семантичний відмінок іменника, що на відміну від традиційно виділюваних морфологічних відмінкових графем зорієнтований не на поверхневу структуру мови, а має своїм опертям глибинні змістові чинники. У світовій лінгвістиці подані аргументи превалюють у концепції Ч. Філлмора, який локативу надав статусу глибинного (семантичного) відмінка, що «характеризує місцеперебування чи просторову орієнтацію дії або стану, названого дієсловом» [15, с. 405]. А. Ерхарт, аналізуючи відмінки з узагальненою семантикою місця, розмежовує їх з огляду на властивості когерентності (безпосередній контакт об'єктів), адгерентності (близькість об'єктів без прямого контакту) та орієнтації (нейтральна відповідає позиції спокою, позитивна – наближенню і негативна – віддаленню об'єктів) [17, с. 102]. Полемізуючи з А. Ерхартом, М. Браксаторіс висловлює думку про неможливість відмінка позначати часово-просторові об'єкти. На переконання лінгвіста, «наближення, віддалення, безпосередній контакт, близькість тощо не належать до відмінків, оскільки всі ці властивості, якщо говорити про їхнє вираження у висловленні, належать до семантики предиката» [1]. Близькі міркування висловлює й С. Д. Кацнельсон: «Про глибинні (семантико-синтаксичні) відмінки доцільно говорити тільки у зв'язку з функціями, які визначають специфіку відношень іменного аргумента до предиката певного типу» [8, с. 111]. Семантична інтерпре-

тація відмінкової системи, зорієнтована на валентну перспективу предикатних синтаксем, викладена в працях українських лінгвістів. В описі І. Р. Вихованця семантичні грамеми «збігаються з субстанціальними синтаксемами – суб'єктною, об'єктною, адресатною, інструментальною і локативною, які структуровані в реченні семантико-синтаксичною валентністю предикатів» [4, с. 60]. На нашу думку, виразний акцент на семантико-синтаксичній спеціалізації компонентів із просторовим значенням дає змогу вирізнити два семантичних відмінки – *статичний локатив* і *динамічний локатив* [9; 10; 11]. Отже, компоненти з локативною семантикою хоч і були предметом дослідження представників різних шкіл вітчизняного й зарубіжного мовознавства, але ще не отримали односпільної інтерпретації. Глибоке пізнання сутності розглянутих мовних одиниць пов'язане з дослідженням їхньої конкретної значеннєвої спеціалізації та засобів маркування.

Мета і завдання статті. Мета праці полягає в цілісному, системному дослідженні різних за структурою, змістом і формальним виявом локативних компонентів, засвідчених у творах Лесі Українки. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) виділити значеннєві різновиди мовних одиниць з узагальненим локативним значенням, зацентрувавши на компонентах, прогнозованих валентною перспективою предиката, і на прийменниках; 2) схарактеризувати семантичні варіанти локативів, маркованих місцевим відмінком як спеціалізованим засобом вираження розглянутих одиниць; 3) визначити вторинні вияви аналізованих компонентів; 4) з'ясувати особливості функціонування вільних синтаксем із локативною семантикою, засвідчених у досліджуваній джерельній базі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Визначаючи кваліфікаційні параметри компонентів із локативним значенням, науковці акцентують увагу на двох позиціях цих одиниць: «1 – придієслівній, зумовленій правобічною валентністю локативних предикатів, у семантично елементарному простому реченні; 2 – валентно непередбачуваній позиції (детермінантній з формально-синтаксичного погляду, що залежить від предикативного ядра) семантично неелементарного простого речення» [12, с. 226]. У простих елементарних конструкціях функціонують тільки одиниці першого різновиду, на яких і зацентруємо увагу. Аналізуючи вказані компоненти, І. Р. Вихованець зазначає, що

вони засвідчені «при трьох розрядах локативних дієслів: дієсловах власне-локативних, локативних дієсловах процесу і локативних дієсловах дії» [2, с. 130]. Значеннєву основу розгляданих мовних одиниць становить вказівка на статичну локалізацію, з одного боку, та динамічну локалізацію, зокрема на позначення напряму та шляху переміщення в просторі – з іншого. У творах Лесі Українки функціонують усі названі значеннєві різновиди локативів, наприклад: *...он цар сидить високо на престолі...* [14, с. 311]; *Дівчата йдуть, співаючи, з ланів...* [14, с. 292]; *Пташкою хмарка летить до шпичечка...* [14, с. 291]; *Мріє, колись ти літала орлом надо мною...* [14, с. 323]; *Ті вічні пісні, ті єдинії спадки Взяли собі другі поетинащадки І батьківським шляхом пішли...* [14, с. 175].

До важливих аспектів дослідження локативних компонентів належить зосередження уваги на формальних засобах їхньої експлікації. У такому разі передусім звертають увагу на прийменники, щодо функційної спеціалізації яких у лінгвістиці утвердилося два полярних погляди. Згідно з першим тлумаченням прийменник, поєднуючись із субстантивом, модифікує відмінкові значення [16, с. 209]. Відповідно до іншого трактування прийменники вважають мовними одиницями, що впливають на значеннєві параметри предиката. За спостереженнями М. Браксаторіса, «прийменники <...> належать не аргументові, а предикатові, оскільки позначають позицію (чи напрям і т. д.), які входять у семантику предиката [1]. В українському мовознавстві такі принципи сповідує І. Р. Вихованець. Аналізуючи засоби експлікації локативних предикатів, він наголошує, що характерну рису цих синтаксем «становить наявність у їх структурі локативного постфікса, який диференціює лексичні значення дієслів і викликає семантичну і морфологічну варіантність локативних субстанціальних синтаксем» [2, с. 130].

У сучасній українській мові для компонентів із локативним значенням характерні своєрідні засоби експлікації. Роль спеціалізованого маркера виконує місцевий відмінок, сферу периферії структурують грами орудного, знахідного, родового й давального. На переконання І. Р. Вихованця, «місцевий і орудний закріпилися здебільшого для вираження просторових орієнтирів-предметів статичної локалізації, а знахідний і давальний – для вираження просторових орієнтирів-предметів динамічної локалізації» [2, с. 134].

У творах Лесі Українки місцевий відмінок моделює такі різновиди локативів:

1) компоненти із семантикою статичної локалізації в межах або поза межами предмета-орієнтира, передбачені валентною перспективою аналітичного комплексу «дієслівна одиниця *бути, перебувати, опинитися* тощо + аналітичні морфеми *в (у), на, по, при* з просторовим значенням»: *Перед світом у святу неділю Вельми дивний сон мені приснився, Що немов я опинився в Римі...* [14, с. 233];

2) локативи, зумовлені валентністю процесуально-локативних предикатів на зразок *висіти, лежати, сидіти, стояти* тощо в поєднанні з аналітичними морфемами *в (у), на, по, при*: *...Висить свічадо на голій стіні...* [14, с. 108]; *...Сніг лежить на полі...* [14, с. 110]; *Он степовеє село розляглося В балці веселій та милій...* [14, с. 93]; *В темний вечір сиджу я в хатині...* [14, с. 104]; *На подушці оксамитній долі Спочивала золота пантофля* [14, с. 233]. За деяких контекстуальних умов дієслівна форма зазнає нівеляції: *...В ній хороші, красні села...* [14, с. 92]; *...При вежах тих сьмні темні темниці* [14, с. 96]; *...ти в шпиталі...* [14, с. 133];

3) компоненти в місцевому відмінку із семантикою динамічної локативності, зумовлені семантико-синтаксичною валентністю акціо-нально-локативних предикатів: *По мурах одважний співець по-ходжає* [14, с. 128]; *Ми, може, хутко будем по-ходжати По горах кївських та по гаях волинських...* [14, с. 235]; *...По хвилях блакитних пливе човен прудко* [14, с. 96]; *По світі широкому буде та пісня літати...* [14, с. 45]; *Хотіла б я піснею стати У сюю хвилину ясну, Щоб вільно по світі літати...* [14, с. 119]; *Нехай мої співи літають По рідній коханій моїй стороні* [14, с. 49]; *Ходять злі духи по них та збігають Гучні весняні води* [14, с. 105]; *Хто тільки йтиме по сходах, – задушать, Кинувши скелею в нього тяжкою...* [14, с. 105]; *Вівчарика погляд блукає в просторі* [14, с. 97]. Із-поміж указаних значень перших два мають стосунок до статичної локалізації, що найбільшою мірою ґрунтується на вираженні семантико-синтаксичної спеціалізації місцевого. Саме тому І. Р. Вихованець вбачає доцільним надати функції статичної локалізації статусу первинності, а приєменниково-відмінкові форми із семантикою динамічної локалізації він кваліфікує як вторинні [4, с. 80].

Значеннєва диференціація мовних одиниць, маркованих граемою місцевого, крім ознаки статичність/динамічність, відбувається

на осі контактність – дистантність, тобто з огляду на наявність та відсутність контакту з предметом, вираженим іменником. Відповідно до поданих кваліфікаційних параметрів, у творах Лесі Українки за-свідчені локативи з прийменниками *в, на*, які експлікують контактність, і локативи з прийменником *при*, що переважно моделюють дистантну семантику максимальної близькості, пор.: *Ох, спить у колісці дитина...* [14, с. 318]; *Ой вже сонечко яснє та стало на мѣжі...* [14, с. 96] і *Як сяду при тобі я в час вечірній, Багато спогадів тоді встає!* [14, с. 68]. Лише зрідка *при* може функціонувати на позначення безпосереднього контакту з предметом: *Вигострю, виточу зброю іскристу, Скільки достане снаги мені й хисту, Потім її почеплю при стіні Іншим на втіху, на смуток мені* [14, с. 143].

Групу вторинних маркерів семантики місця очолює безприйменниковий та прийменниковий орудний відмінок, засвідчений у зоні статичної та динамічної локалізації, репрезентуючи відповідно місцеперебування чи шлях руху, пор.: *Над хвилями моря, на скелі, Хороша дівчина сидить...* [14, с. 67]; *Бескиди сиві, червоні скелі, Дикі, непевні, нависли над нами* [14, с. 105] і *Мрія нова я літа надо мною орлом* [14, с. 125]; *Пролітав буйний вітер над морем* [14, с. 145]. У поезії Лесі Українки значеннєву зону локативності увиразнюють прийменники *над, понад* (вказують на локалізацію над просторовим орієнтиром), *між* (позначає місцеперебування між просторовими орієнтирами), *перед* (репрезентує локалізацію перед просторовим орієнтиром), *за* (маркує місцеперебування предмета поза просторовим орієнтиром чи рух услід за кимось, чимось), *під* (моделює локалізацію нижче просторового орієнтира), *поруч з* (експлікує місцеперебування чи рух надто близько до просторового орієнтира), наприклад: *...Над сонним містом легкокрилим роєм Витають красні мрії, давні сні* [14, с. 107]; *То була тиха ніч-чарівниця, Покривалом спокійним, широким Простелилась вона над селом...* [14, с. 120]; *Там, за містом, понад шляхом битим, По гарячій каменистім полі Йде дівча татарськеє вродливе...* [14, с. 106]; *...між двома кипарисами статуя Артеміди...* [14, с. 165]; *А між цвітом білесеньким ягідки криваві* [14, с. 272]; *...ми стояли <...> Перед твоїм олтарем* [14, с. 167]; *Снігом повита закована льодом, лежить вона ген за горами* [14, с. 171]; *ти, горда цариця, мене повела за собою...* [14, с. 147]; *...і бачиш ти, що він вже під горою...* [14, с. 282]; *Під землею ж там – палати...* [14, с. 331]; *Поруч*

з *іншими* покiрно сiв малий... [14, с. 297]. Значна частина вказаних прийменниково-вiдмiнкових форм пов'язана з репрезентацiєю статичної та динамiчної локативності, натомiсть безприйменникові компоненти експлiкують одиниці лише на позначення шляху руху, що входять у валентну рамку акцiонально-локативних предикатiв: *Я йду шляхом, пiснi свої співаю...* [14, с. 59]; *Битим шляхом та крутим Їхали ми на узгiр'я Ай-Петрi...* [14, с. 45]; *Як би я тепер хотiла У мале човенце сiсти І далеко на схiд сонця Золотим шляхом поплисти!* [14, с. 99]; *Ми йдемо пiсками навмання...* [14, с. 173]; *Вiн без дороги йде вже цiлиною...* [14, с. 282]. У досліджуванiй джерельнiй базі з-помiж безприйменникових форм центральну сферу становить лексема *шляхом*.

У поезiї Лесi Українки роль морфологiчного засобу маркування динамiчної локалізації, зокрема шляху руху (зазвичай наскрiзного руху у межах просторового орієнтира) чи кiнцевого пункту руху виконує знахiдний вiдмiнок, який може мати безприйменниковий i прийменниковий вияв: *Їх не страшнi були дикi простори, Скелi i хвилi морськi, Перелiтала найвищiй гори...* [14, с. 112]; *На шлях я вийшла ранньою весною І тихий спiв несмiлий заспiвала...* [14, с. 59]; *Полине за синєє море, полине за гори...* [14, с. 45]; *Он в церкву iдуть молодята до шлюбу...* [14, с. 127]; *Хотiла б я вийти у чистеє поле...* [14, с. 117]. У сфері аналітичних засобiв експлiкацiї засвiдченi переважно прийменники *на, за, в (у), пiд*, менш уживанi *через, крiзь, понад, мiж (межи), попiд*, наприклад: *...Подались ми на море ху-тенько...* [14, с. 94]; *Я на гору круту крем'яную Буду камiнь важкий пiдiймають...* [14, с. 56]; *Чи гадав той козаченько, йдучи на чужину, Що вернеться з його серця квітка на Вкраїну?..* [14, с. 97]; *З тихим плескотом на берег Рине хвилечка перлиста...* [14, с. 99]; *Та не страшно Моїм думкам осiнньої негоди На Чорнiм морi. Швидше тої чайки Вони перелетять за темнi води. Вони перелетять у ту країну, Де небо ще синєє...* [14, с. 99]; *Вже сонечко в море сiда...* [14, с. 97]; *Краще йди в темний гай, у зелений розмай, Або в поле, де вiтер гуляє...* [14, с. 66]; *Повернися у свою країну...* [14, с. 234]; *В сих темницях колись наші та приймали горе, Слали думки крилатiї через синє море...* [14, с. 96]; *Одно вiконце вiзьке, мов стрiльниця, – Крiзь нього сиплеться блiде промiння І падає на стiну...* [14, с. 75]; *Чи, може, злинути орлицею високо, Геть понад кручi...* [14, с. 150]; *Чи полине межи сестри, межи милi, вiльнi хвилi...* [14, с. 357]; *...Рiчка плине, берег рвучи, Далi, далi попiд кручi...* [14, с. 93].

Як засвідчує корпус дослідницького матеріалу, локативну сферу може доповнювати грамема родового. Перебуваючи у валентній рамці процесуально-локативних предикатів, вона позначає:

1) вихідну точку локалізації. Роль засобів увиразнення такої семантики виконують прийменники *від*, *з (із)*, наприклад: *Світло там простяглося від сходу...* [14, с. 95]; *Огні незліченні, Мов стрічки огненні, До моря спускаються з міста...* [14, с. 98]; *Ой, де ж бо ти, воле. Ти, зоре тасмна? Чому ти не зійдеш на землю із неба?* [14, с. 73]; *І здається, що з весельця Щире золото спадає* [14, с. 99]; *...Тільки вітряк виринає де-не-де з туману...* [14, с. 93]; *...А з туману на них набігають Грізні, люті вали білогриві* [14, с. 104]; *Он все поле сніг завіяв, Хоч не йди із хати!* [14, с. 110]; *Так твоя думка швиденько полине, Тільки їй волю даси, І принесе з чарівної країни Краплю живої роси* [14, с. 113];

2) разом із прийменниками *серед*, *посеред*, рідше – *біля*, *край*, *коло* простір, місцеперебування, рух когось чи чогось у центрі чи поряд з центром або іншим предметом: *І серед пустки, наче на сторожі, Стоїть гробниця* [14, с. 108]; *...ми підемо тихо посеред цілого ліса мрій...* [14, с. 258]; *Онде, бачиш, пташина сивенька Скаче швидко отам біля хати...* [14, с. 111]; *Я стояла біля тебе...* [14, с. 262]; *Пролітав буйний вітер край вежі...* [14, с. 145]; *А наймолодший внук сидить близенько Край діда і слідкує його рухи Палким, уважним поглядом блискучим* [14, с. 57]; *...Коло сел стоять тополі, Розмовляють з вітром в полі* [14, с. 92];

3) у поєднанні з прийменником до кінцевий пункт руху: *Он ярочки зелененькі, Стежечки по них маленькі, Перевиті, мов стрічечки, Збігаються до річечки...* [14, с. 92]; *На колінах лізли до престолу Цілувати золоту пантофлю...* [14, с. 233]; *А хто хоче просто йти до раю І в вінці, як мученик, сіяти, Той повинен прочитати пильно Цілий річник «Руського Сіона»* [14, с. 234].

Найпериферійнішу зону формального вияву мовних одиниць із просторовою семантикою становить прийменниковий давальний відмінок зі значенням:

1) динамічної локалізації предмета, рух якого протилежний щодо просторового орієнтира: *Мандруємо вогким туманом назустріч сліпій сніговиці...* [14, с. 267];

2) кінцевого пункту руху: *Із серця глибини тоді полинуть к широким, вільним небесам нестримані, одважні, вільні співи* [14, с. 317].

Крім компонентів із просторовою семантикою, зумовлених валентною перспективою дієслівних предикатів, заслуговують на увагу самотійно вжиті мовні одиниці, яким у лінгвістичній літературі часто надають статусу вільних синтаксем [5, с. 259–271]. До них належать заголовкові структури, «що їх використовують українські письменники для називання своїх художніх творів та літературно-критичних праць» [5, с. 262]. Г. О. Золотова розглядані компоненти називає транзитивами [7, с. 139]. У творах Лесі Українки вільні синтаксеми номінують місце дії чи розташування когось чи чогось у межах просторового орієнтира. Засобами експлікації вказаної семантики виступає місцевий відмінок разом із прийменниками *у (в), на*: *У пустині* [14, с. 173]; *В магазині квіток* [14, с. 70]; *На Земмерінгу* [14, с. 291].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, функційно-категорійний вияв компонентів із локативною семантикою пов'язаний з ознакою пасивності, значенням реальної предметності, зокрема вказівкою на статичну та динамічну локалізацію. На семантико-синтаксичному рівні зазначені мовні одиниці маркують правобічні локативні синтаксеми, у морфологічному плані вони представлені місцевим відмінком як основним для цієї функції та відмінковими грамами орудного, знахідного, родового й давального – її вторинними варіантами. Функціонування неспеціалізованих морфологічних репрезентантів у локатива має стосунок до явища внутрішньої синтаксичної транспозиції грамам категорії відмінка. Перспективу дослідження становить ґрунтовний опис компонентів із локативною семантикою, непередбачених валентністю предиката.

Джерела та література

1. Браксаторис М. Падеж как семантическая категория / Мартин Браксаторис // Режим доступу : http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2008/Philologia/36374.doc.htm
2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
3. Вихованець, І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
4. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : Академ. граматики української мови / І. Вихованець, К. Городенська ; [за ред. чл.-кор. НАН України Івана Вихованця]. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 398, [2] с.
5. Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст : Вибр. праці / Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – 664 с.
6. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.

7. Золотова Г. А. Синтаксический словарь : Репертуар элементарн. единиц рус. синтаксиса / Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1988. – 440 с.
8. Кацнельсон С. Д. Заметки о падежной теории Ч. Филлмора / С. Д. Кацнельсон // Вопросы языкознания. – 1988. – № 1. – С. 110–117.
9. Костусяк Н. М. Морфологічні та семантичні відмінки сучасної української літературної мови / Н. М. Костусяк // Українська мова. – 2013. – № 4 (48). – С. 45–57.
10. Костусяк Н. М. Статичний локатив у граматичній системі сучасної української літературної мови / Н. М. Костусяк // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. – Вип. 39. – С. 49–52.
11. Костусяк Н. М. Динамічний локатив як семантичний відмінок сучасної української літературної мови / Н. М. Костусяк // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Научный журнал. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Симферополь : Таврич. нац. ун-т им. В. И. Вернадского, 2013. – Т. Т. 26 (65), № 4, ч. 1. – С. 79–87.
12. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : [монографія] / О. Г. Межов. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 464 с.
13. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : [монографія] / М. В. Мірченко. – [2-е вид., переробл.]. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 392, [1] с.
14. Українка Леся. Зібрання творів у 12 томах / Леся Українка. – К. : Наукова думка, 1975. – Т. 1. – 449 с.
15. Филлмор Ч. Дело о падеже / Ч. Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1981. – Выпуск 10. – С. 369–495.
16. Dolník J. Konceptia noveje morfológie spisovnej slovenčiny / Juraj Dolník // Slovenská reč : časopis pre výskum slovenského jazyka. Orgán Jazykovedného ústavu Ľ. udovíta Štúra Slovenskej akademie vied. – Bratislava, 2005, roč. 70. – № 4. – S. 193 – 210.
17. Erhart A. Úvod do obecné a srovnávací jazykovědy / Adolf Erhart. – Brno : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. – 227 s.

Костусяк Наталия. Средства реализации локативной семантики в поэзии Леси Украинки. В статье проанализированы самые распространенные концепции, связанные с истолкованием лингвистического статуса языковых единиц с обобщенным локативным значением, в частности указано на трактовку локатива как субстанциальной синтаксемы, как подкатегории и как семантического падежа. Выделены смысловые варианты компонентов с пространственной (статической и динамической) семантикой, охарактеризованы их первичные (предложный падеж) и вторичные (граммемы творительного, винительного, родительного и дательного) средства экспликации; выяснены особенности функционирования свободных синтаксем с локативным значением, употребляющиеся в поэзии Леси Украинки. Исследована роль предлогов

в определении смыслового диапазона локативов. Отмечено отношения неспециализированных морфологических репрезентантов к явлению внутренней синтаксической транспозиции граммем категории падежа.

Ключевые слова: парадигма, відмінок, грамема, локатив.

Kostusyak Nataliya. Means of Locative Semantics Realization in Lesya Ukrainka's Poems. There has been analyzed the most widespread concepts devoted to explanation of linguistic status of language units with generalized locative meaning being predicates in the article. Locative has been interpreted as a basic syntactic unit, as a subcategory and as a semantic case. There has been distinguished meaningful variants of components with dimensional (static and dynamic) semantics, there has been characterized their primary (prepositional case) and non-prepositional and prepositional case secondary (grammar units of instrumental, accusative, genitive, dative) means of explication, there has been defined the peculiarities of functioning of free syntactic units with locative meaning found in Lesya Ukrainka's poems. There has been studied the role of prepositions taking into account the meaning of locatives. There has been emphasized on the reference of unspecialized morphological representatives to the phenomenon of inner syntactical transposition of grammar units of the category of case.

Key words: paradigm, case, grammar units, locative, syntactic units.

УДК 81'27: 82-341

Олена Кузьмич

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ КОМІЧНОГО

У статті йдеться про національний компонент у структурі комічного. Проаналізовано вияв національних особливостей у цьому феномені. Наведено прізвища дослідників розгляданого явища. Схарактеризовані види сміхової культури. Названо об'єктивний критерій комічного з погляду національної специфіки. Показано спільне бачення різними народами певних людських вад. Доведено, що для національного комізму характерне поєднання національного й універсального, оскільки всі народи висміюють однакові явища дійсності, які є результатом комедійного сприйняття. Наголошено, що універсальна природа сміхової культури виявляється передусім в осміюванні різними людьми однотипних вад, які виступають об'єктами комедійного сприйняття. Підкреслено, що потрібно враховувати великі комедійні можливості, закладені в національній мові, яка може виступати як особливий і як самостійний художній засіб комедійної інтерпретації життєвого матеріалу.

© Кузьмич О., 2014